

TOXIKOLOGIE

NAUKA O POVAZE A
MECHANISMU ÚČINKŮ
CHEMICKÝCH LÁTEK

CHEMIE KOLEM NÁS

- > 10,000.000 - IDENTIFIKOVÁNO
- 500.000 - ROZŠÍŘENO
- 1.000 - TESTOVÁNO
- NOVÉ LÉKAŘSKÉ POZNATKY VEDOU
K PŘEHODNOCOVÁNÍ
DOSAVADNÍCH NÁZORŮ NA
CHEMICKÁ RIZIKA

VÝZNAM V PREVENCI

- STUDIUM FARMAKOKINETIKY, FARMAKODYNAMIKY A ÚČINKŮ
- VÝVOJ BEZPEČNÝCH CHEMICKÝCH LÁTEK
- STANOVENÍ BEZPEČNÝCH LIMITŮ

EXPOZICE

- ZEVNÍ (INTAKE)
- VNITŘNÍ (UPTAKE)
- METABOLISMUS
- VYLUČOVÁNÍ

VSTUP CHEMICKÝCH LÁTEK

- DÝCHACÍ CESTY
- TRÁVICÍ A ZAŽÍVACÍ
- KŮŽÍ
- PARENTERÁLNÍ
- APLIKACE LÉKŮ (OČI, UŠI,
KONEČNÍK, POCHVA)

VSTŘEBÁVÁNÍ

- PASIVNÍ DIFUSE
- FILTRACE
- POMOCÍ NOSIČE
- PINOCYTOSA (POHLCENÍ BUŇKOU)

METABOLISMUS

- PŘÍMÉ VYLUČOVÁNÍ (HYDROFILNÍ)
- PO KONJUGACI (POLÁRNÍ)
- METABOLICKÁ TRANSFORMACE (LIPOFILNÍ)
- DLOUHODOBÁ KUMULACE (LIPOFILNÍ)

METABOLICKÁ TRANSFORMACE I

- OXIDACE, REDUKCE, HYDROLÝZA
- ZA ÚČASTI KATALYTICKÝCH
INZYMŮ
- KOMPLEX P 450
- VÝSLEDKEM JE BIOINAKTIVACE,
NEBO BIOAKTIVACE

METABOLICKÁ TRANSFORMACE II

- KONJUGACE :
  - a) POLÁRNÍCH LÁTEK,
  - b) METABOLITŮ Z I. FÁZE
- SE SÍRANY, GLUKURONIDY, ...
- ZA ÚČASTI KATALYTICKÝCH ENZYMŮ
„TRANSFERÁZ“
- VÝSLEDKEM JE BIOINAKTIVACE

GENETICKÝ POLYMORFISMUS

- VROZENÁ ROZDÍLNÁ VÝBAVA
OVLIVŇUJÍCÍ SCHOPNOST
VYPLAVOVAT MIKROSOMÁLNÍ
ENZYMY
- OVLIVŇUJE ROZDÍLNOU
VNÍMAVOST K ÚČINKŮM
CHEMICKÝCH LÁTEK

VYLUČOVÁNÍ

- MOČÍ, STOLICÍ
- VYDECHOVANÝM VZDUCHEM
- SLINAMI, SLZAMI
- POTE M, KOŽNÍMI ADNEXY
- MATEŘSKÝM MLÉKEM

BIOLOGICKÉ EXPOZIČNÍ TESTY

- STANOVENÍ LÁTKY NEBO JEJÍHO SPECIFICKÉHO METABOLITU
- STANOVENÍ KONJUGÁTU
- STANOVENÍ ODPOVĚDI ORGANISMU
- STANOVENÍ VNÍMAVOSTI JEDINCE (POPULACE)

GENOTOXICKÁ EXPOZICE

- AMESŮV TEST – nespecifický, vhodný pro stanovení mutagenity v ŽP i biologickém materiálu
- CHROMOSOMÁLNÍ ZMĚNY – nespecifický test
- ADDUKTY DNK - specifický test

ÚČINKY

- AKUTNÍ
- SUBCHRONICKÉ
- CHRONICKÉ
- POZDNÍ

ÚČINKY CHEMICKÝCH LÁTEK

- DRÁŽDIVÉ
- TOXICKÉ (NA CÍLOVÉM ORGÁNU)
- ALERGIZUJÍCÍ
- KARCINOGENNÍ
- TERATOGENNÍ A EMBRYOTOXICKÉ

KARCINOGENY

- GENOTOXICKÉ: VYVOLÁVAJÍ VAZBA NA DNK S NÁSLEDNÝMI MUTACEMI
- EPIGENETICKÉ: NEJSOU MUTAGENNÍ

GENOTOXICKÁ TEORIE

- INICIACE MUTAGENNÍ ZMĚNY
(kovalentní vazba karcinogenu na DNK)
- REPARACE
- UTVRZENÍ MUTAGENNÍ ZMĚNY
- PŮSOBENÍ PROMOTORA
- PROLIFERACE A DĚLENÍ
- METASTÁZY

EPIGENETICKÁ TEORIE

- ZMĚNY V PROLIFERACI, DIFERENCIACI BUNĚK – význam chronických zánětů či jiných příčin velké ztráty tkáně
- ZMĚNY BUNĚČNÝCH MEMBRÁN
- ÚLOHA HORMONŮ – ENDOKRINNÍ DYSRUPTORY (MODULÁTORY)

EPIGENETICKÉ F. – pokrač.

- INDUKCE MIKROSOMÁLNÍCH ENZYMŮ
- ZMĚNY FENOTYPU BUŇKY
- ZMĚNY V ANGIOGENEZI
- ZMĚNY V IMUNITĚ (buněčné i látkové)

ZKOUMÁNÍ ÚČINKŮ

- MATEMATICKÉ MODELOVÁNÍ
  - STUDIE IN VITRO
  - STUDIE EXPERIMENTÁLNÍ
  - STUDIE KLINICKÉ
  - STUDIE EPIDEMIOLOGICKÉ
- ETICKÉ POŽADAVKY

EXPERIMENTY

- S DÁVKAMI NOAEL / LOAEL
- JSOU VÝZNAMNĚ VYŠŠÍ NEŽ HODNOTY EXPOZICE U BĚŽNÉ POPULACE
- BLÍŽÍ SE HODNOTÁM PROFESIONÁLNÍCH EXPOZIC

EXTRAPOLACE

- VÝSLEDKŮ EXPERIMENTÁLNÍCH STUDIÍ NA EXPONOVANOU POPULACI JE ZÁSADNÍ PROBLÉM
- JAKÝ JE VZTAH DÁVKA – ÚČINEK:
LINEÁRNÍ?
EXPONENCIÁLNÍ?
HORMESE?
- EXISTUJE BEZPEČNÝ PRÁH?

PODLE LD-50

- LÁTKY INTERTNÍ
- LÁTKY ŠKODLIVÉ
- JEDY
- ZVLÁŠŤ NEBEZPEČNÉ JEDY

KAŽDÁ CHEM. LÁTKA

- POUŽÍVANÁ V PRAXI MÁ
- **BEZPEČNOSTNÍ LIST**, který obsahuje
- „**R VĚTY**“ (o specifické rizikivosti)
- „**S VĚTY**“ (standardní bezpečnostní pokyny)

KARCINOGENY A TERATOGENY

- 1A – prokázané humánní
- 1B - vysoce pravděpodobné
- 2 - pravděpodobné
- 3 - potenciální
- 4 - nepravděpodobné

KARCINOGENY tř. 1

- 73 CHEMICKÝCH LÁTEK NEBO JEJICH SMĚSÍ
- 67 SE NACHÁZÍ V CIGARETOVÉM KOUŘI
- NEJNOVĚJI JE NIKOTIN POKLÁDÁN ZA KOMPLETNÍ KARCINOGEN

TERATOGENY tř. 1A

- ALKOHOL
- CIGARETOVÝ KOUŘ
- NIKOTIN
- METYLRTUŤ
- THALIDOMID

TERATOGENY tř. 1B

- OLOVO, KADMIUM
- ORGANICKÁ ROZPUSTIDLA
- KOKAIN, HEROIN

PROTICHEMICKÁ OCHRANA

- SNÍŽENÍ VSTUPU (DÝCHACÍ ÚSTROJÍ)
- SNÍŽENÍ VSTŘEBÁVÁNÍ (TRÁVICÍ ÚSTROJÍ, BARIÉRA PACENTÁLNÍ, HEMATOENCEFALICKÁ)
- STÁLÁ OBMĚNA POŠKOZENÝCH BUNĚK VSTUPNÍCH CEST
- DETOXIKAČNÍ METABOLICKÉ PŘEMĚNY

OCHRANA – pokračování

- AKTIVNÍ EXKRECE HYDROFILNÍCH LÁTEK
- REPARAČNÍ SCHOPNOSTI DNK

VYVÍJELA SE V EVOLUCI VLIVEM
EXPOZICE CHEMICKÝM LÁTKÁM V
PŘÍRODĚ

BEZPEČNOSTNÍ LIMITY

- S PŘIHLÉHNUTÍM NA VÝSLEDKY EXPERIMENTŮ A EPIDEMIOLOGICKÝCH STUDIÍ
- BEZPEČNOSTNÍ KOEFICIENT
- NEJVÝŠE PŘÍPUSTNÉ KONCENTRACE VE ZDROJÍCH EXPOZICE

ACCEPTABLE DAILY INTAKE

- SUMA DENNĚ PŘIJATÉ DÁVKY
- NPK PRO:
  - OVZDUŠÍ VENKOVNÍ A PRACOVNÍ
  - POTRAVINY
  - VODU
  - PŘEDMĚTY DENNÍHO UŽÍVÁNÍ

PROBLÉMY:

- ROZDÍLY V INDIVIDUÁLNÍ VNÍMAVOSTI
- EKONOMICKÉ
- POLITICKÉ

ROZDÍLY U DĚTÍ

- VYŠŠÍ ZEVNÍ EXPOZICE:
  - JINÁ ÚROVEŇ DÝCHACÍ ZÓNY
  - VYŠŠÍ PŘÍJEM VZDUCHU, VODY, POTRAVY (na kg hmotnosti)
  - VĚTŠÍ POVRCH KŮŽE (na kg hmotnosti)
  - JINÉ CHOVÁNÍ (olizování předmětů, rukou)

ROZDÍLY U DĚTÍ

- VYŠŠÍ VNITŘNÍ EPOZICE
- VYŠŠÍ VSTŘEBÁVÁNÍ V GIT
- VYŠŠÍ VSTŘEBÁVÁNÍ V PLICÍCH
(lipofilní látky)
- VSTŘEBÁVÁNÍ KŮŽÍ STEJNÉ JAKO U
DOSPĚLÝCH

ROZDÍLY U DĚTÍ

- MENŠÍ SCHOPNOST INDUKCE MIKROSOMÁLNÍCH ENZYMŮ => METABOLISMUS PROBÍHÁ POMALEJI
- HODNOTY DOSPĚLÝCH JE DOSAŽENO MEZI 1. AŽ 20 ROKEM ŽIVOTA

ROZDÍLY U DĚTÍ

- NIŽŠÍ BILIÁRNÍ SEKRECE
- NIŽŠÍ FUNKCE LEDVIN

= >

POMALEJŠÍ VYLUČOVÁNÍ

ROZDÍLY U DĚTÍ

- ÚČINKY SE (pravděpodobně)
MANIFESTUJÍ PO NIŽŠÍ DÁVCE
- Příklad: ENCEFALOPATIE PŘI
HODNOTÁCH PLUMBEMIE:
40 ug/l U DOSPĚLÝCH
10 ug/l U NOVOROZENCŮ/KOJENCŮ

ROZDÍLY U DĚTÍ

- ÚČINKY NARUŠUJÍCÍ VÝVOJ JSOU U DĚTÍ ZÁVAŽNĚJŠÍ
- DĚTI MAJÍ VĚTŠÍ KUMULATIVNÍ EXPOZICI

ZÁVĚR 1

- DĚTI MOHOU BÝT VÍC EXPONOVÁNY
- MAJÍ MENŠÍ OBRANNÉ SCHOPNOSTI
- ÚČINKY JSOU ZÁVAŽNĚJŠÍ
- MÁME JEN MÁLO ZNALOSTÍ =>
- MÁME JEN MÁLO PRINCIPŮ
SPECIFICKÉ OCHRANY TĚTO
SPECIÁLNÍ CÍLOVÉ SKUPINY

ZÁVĚR 2

- NEJZÁVAŽNĚJŠÍM ZDROJEM EXPOZICE DĚTÍ CHEMICKÝM ŠKODLIVINÁM JE JEJICH POBYT V ZAKOUŘENÉM PROSTŘEDÍ
- USILUJME O „SMOKE-FREE HOMES“

ZÁVĚR 3

- TOXIKOLOGIE JE VĚDA DYNAMICKY SE ROZVÍJEJÍCÍ
- PŘINÁŠÍ VZRUŠUJÍCÍ DOBRODRUŽSTVÍ NOVÝCH POZNÁNÍ
- VYUŽITELNÝCH PŘI OCHRANĚ I PODPOŘE ZDRAVÍ

ZÁVĚR 4

- NEDOVOLME, ABY URČUJÍCÍ VLIV NA PERCEPCI CHEMICKÉHO RIZIKA MĚLI SENZACECHTIVÍ NOVINÁŘI
- NAUČME SE KOMUNIKOVAT O RIZICÍCH OHROŽUJÍCÍCH ZDRAVÍ POPULACE